

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TƏHSİL NAZİRLİYİ  
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ**

**Əlyazması hüququnda**

**NİGAR NURƏDDİN QIZI İSMAYİLOVA**

**KİTABXANA İŞİNİN KOMPÜTERLƏŞDİRİLMƏSİNİN  
TARİXİ VƏ MÜASİR PROBLEMLƏRİ**

**İxtisas: 3356.01**

**Kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq**

**Tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün  
təqdim edilmiş dissertasiyanın**

**AVTOREFERATI**

**BAKİ – 2016**

*Dissertasiya işi Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Kitabxanaşünaslıq kafedrasında yerinə yetirilmişdir.*

**Elmi rəhbər:**

**ABUZƏR ALI oğlu XƏLƏFOV**  
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri,  
Əməkdar Elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor

**Rəsmi opponentlər:**

**Ələkbər Əliağa oğlu Əliyev**  
Texnika üzrə elmlər doktoru, professor

**Cavid Ağalar oğlu Cəfərov**  
Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

**Aparıcı təşkilat:**

**Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin  
«Azərbaycan tarixi» kafedrası**

Dissertasiyanın müdafiəsi «\_26\_» may 2016-cı ildə saat « \_\_\_\_ »-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının 04 aprel 2016-cı il tarixli 80 sayılı əmrinə əsasən 3356.01 - «Kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq» ixtisasında tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinin verilməsi üçün Bakı Dövlət Universiteti nəzdində yaradılmış Birdəfəlik Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1148, Bakı şəhəri, Z.Xəlilov küçəsi, 23, Bakı Dövlət Universiteti, 2 saylı tədris binası, auditoriya № 407.

Dissertasiya ilə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferat « \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2016-cı ildə göndərilmişdir

**Birdəfəlik Dissertasiya Şurasının  
elmi katibi:**

**dos.E.Y.Əhmədov**

## DİSSERTASIYANIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

**Mövzunun aktuallığı.** Ölkəmizdə informasiya cəmiyyətinin formalaşması ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Prezident Heydər Əliyevin 17 fevral 2003-cü ildə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə (2003-2012-ci illər) Milli Strategiya"<sup>1</sup> 12 ilə yaxın müddətdə müasir informasiya texnologiyalarının Azərbaycanda tətbiqi sahəsində prioritet vəzifələri müəyyənləşdirmişdir. Əsas ulu öndər tərəfindən qoyulan bu strategiya hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Hələ 2003-cü ilin dekabrında Cenevrədə keçirilən İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Dünya Sammitinin açılışında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev çıxış edərək, ölkəmizdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının gündəlik həyatımızın tərkib hissəsinə çevrildiyini, mütəxəssislərimizin informasiya və kompüter texnologiyaları üzrə müxtəlif layihələri həyata keçirdiklərini bildirmişdir<sup>2</sup>.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2 aprel 2014-cü ildə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"nı xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Milli Strategiyada milli kontentin zənginləşdirilməsinə xidmət edən internet resurslarının yaradılmasının dəstəklənməsi, Azərbaycan tarixi, vətənpərvərlik mövzuları, ədəbi və mədəni irs üzrə internet resurslarının yaradılması və inkişaf etdirilməsi, ümumi inkişaf, təhsil, səhiyyə və digər sahələr üzrə internet resurslarının, məlumat-axtarış sistemlərinin inkişaf etdirilməsi, milli-mədəni nailiyyətlərə, yerli xalqların və milli azlıqların adət-ənənələrinə həsr olunmuş elektron resursların yaradılması və inkişafı, kitabxana, arxiv və muzeylərdə İKT-nin tətbiqinin, elektron kitabxana şəbəkəsinin genişləndirilməsi, gələcək nəsillər naminə mədəni irsin qorunması və rəqəmləşdirmə prosesinin sürətləndirilməsi və s. məsələlərin həlli nəzərdə tutulmuşdur<sup>3</sup>.

---

<sup>1</sup> *Azərbaycan Respublikasının İnkişafı Naminə İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012).* // "Azərbaycan" qəzeti, Bakı, 2003, 18 fevral

<sup>2</sup> *Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Cenevrədə keçirilən İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Dünya Sammitində çıxışı* // "Azərbaycan" qəz., 2003, 11 dekabr

<sup>3</sup> *Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya* // "Azərbaycan" qəzeti, Bakı, 2014, 2 aprel

“Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu<sup>1</sup> və ölkəmizdə kitabxana işinin yaxşılaşdırılması istiqamətində qəbul edilmiş digər qanun, qərar və sərəncamlar müstəsna əhəmiyyətə malikdir və onlar Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini - kitabxanalarda kompüter-internet texnologiyalarının tətbiqi, kitabxanaların bazasında əhaliyə informasiyaya çıxış imkanı yaradan mərkəzlərin yaradılması, müasir kitabxana standartlarının işlənməsi, korporativ kataloqlaşmanın tətbiq edilməsi məsələlərini müəyyən edir.

Artıq yaranmaqda olan global informasiya infrastrukturunda kitabxana xidmətinin və peşəkar fəaliyyətinin müxtəlif tendensiyalarına, avtomatlaşma, kompüterləşdirmə əsasında informasiya texnologiyalarının istifadə tarixinə malik olan ölkələrdə kitabxanaların fəaliyyətinin tarixi əsaslarını tədqiq etmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Informasiya texnologiyalarından geniş istifadə yolu ilə vətəndaşların və cəmiyyətin vaxtlı-vaxtında düzgün və tam informasiya ilə təmin edilməsini özünə prioritet istiqamət kimi seçən Azərbaycan üçün bu problemlər xüsusilə aktualdır.

Dissertasiya işində global informasiya infrastrukturunu çərçivəsində müxtəlif kitabxana ənənələri və sosial-iqtisadi şəraitə malik olan xarici ölkələrdə - ABŞ-da, Böyük Britaniyada, Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində kitabxanaların avtomatlaşdırılması tədqiq olunur. Bu müqayisəli-tarixi təhlil Azərbaycan kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin tarixi inkişaf şəklini global informasiya cəmiyyətinin ümumi tarixi inkişaf prosesinin əsası kimi yenidən yaratmaq imkanı verir.

Beləliklə, müasir şəraitdə kitabxanaların informasiyalaşdırılması “Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinin tarixi və müasir problemləri” mövzusunda tədqiqatın aparılması zərurətini gündəmə gətirmişdir. Müxtəlif dövrlərdə və regionlarda kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının nəzərə aspektlərinin və praktiki təcrübələrinin tədqiqi və ümumiləşdirilməsi Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafının elmi proqnozlaşdırılması üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

**Problemin öyrənilmə səviyyəsi.** Kitabxanaların avtomatlaşdırılması, kompüterləşdirilməsi prosesinin öyrənilməsinə həm yerli, həm də xarici mütəxəssis alimlərin əsərlərində rast gəlmək mümkündür. Belə ki, prof. A.Xələfov və dos. A.Qurbanov<sup>2</sup>, M.Xəlilov, A.Qurbanov və N.Musayeva<sup>1</sup>,

---

<sup>1</sup> “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // “Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya” elmi-nəzəri və təcrübə jurnalı, 1999, № 1, s. 3-16

<sup>2</sup> Xələfov A.A., Qurbanov A.İ. *Kitabxanaların kompüterləşməsinin əsasları: dərslik*. Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2006, 200 s.

akad. R.Əliquliyev<sup>2</sup>, prof. A.Əliyeva-Kəngərli<sup>3</sup>, dos. Ə.Rüstəmov<sup>4</sup>, Q.Məmmədov, N.Canibəyova, V.Zəkiyev, Y.Ömərov<sup>5</sup>, C.Cəfərov<sup>6</sup> və bir sıra mütəxəssislər öz tədqiqatlarında kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının müxtəlif aspektlərdə mənzərəsini yaratmağa nail olmuşlar. Həmçinin kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının ayrı-ayrı aspektləri xarici müəlliflər K.Berqman<sup>7</sup>, K.Linç<sup>8</sup>, R.Xeys<sup>9</sup> kimi ABŞ alimlərinin, V.Popov və A.Visloy<sup>10</sup>, F.Voroyskiy və Y.Şrayberq<sup>11</sup> və s. rus alimlərinin tədqiqatlarında da

---

<sup>1</sup> Xəlilov M.S., Qurbanov A.İ., Musayeva N.N. *Kitabxana informatikası: dərs vəsaiti*. I cild. Bakı: "Odlar yurdu" nəşriyyatı, 2001, 246 s.; *Kitabxana informatikası: dərs vəsaiti*. II cild. Bakı: "Odlar Yurdu" nəşriyyatı, 2002, 164 s.

<sup>2</sup> Əliquliyev R.M., Məmmədov E.Ç. *İntegral kitabxana sistemləri və elektron kitabxanaların qarşılıqlı integrasiyasının bəzi məsələləri* // *Təhsildə İKT*, 2011, № 3, s. 4-10

<sup>3</sup> Əliyeva-Kəngərli A.İ. *Ənənəvi kitabxanalardan avtomatlaşmış informasiya mərkəzlərinə doğru* // *Kitabxanaşünaslıq və ədəbiyyatşünaslıq: Elmi əsərlər*. IV buraxılış. Bakı, 2003, s. 13-23

<sup>4</sup> Rüstəmov Ə.M. *Respublika soraq-informasiya fondlarının avtomatlaşdırılması*. Bakı: *Azərnəşr*, 1990, 220 s.; *Elektron kataloqlaşdırma metodologiyası*, Bakı, 2011, 276 s.

<sup>5</sup> Рустамов А.М., Мамедов Г.Д., Джанибекова Н.Г. Опыт комплексной автоматизации библиотечно-библиографических процессов в Азербайджанской ССР // *Науч. и техн. б-ки СССР*. 1981, № 11, с. 23-29; Рустамов А.М., Закиев В.Г., Умаров Я.А. Автоматизация процессов НБА в региональной интегральной библиотечно-библиографической системе // *Сов. библиотековедение*. 1983, № 4, с. 68-76

<sup>6</sup> Джафаров Д.А. Автоматизированные технологии в библиотеках Азербайджана // *Научные и технические библиотеки*. 2009, № 11, с. 24-28

<sup>7</sup> Borgman C.L. *Digital Libraries and the Continuum of Scholarly Communication* // *Journal of Documentation*, 2000, № 56 (4), p. 412-430.; *From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to Information in the Networked World*. - Cambridge, Mass; London, England, 2000, 324 p.

<sup>8</sup> Lynch C. *From automation to transformation: Forty years of libraries and information technology in higher education* // *EDUCAUSEreview*, 2000, January / February, p. 60-68.

<sup>9</sup> Dr.Hayes R. notes written by McLellan URL: <http://slim.emporium.edu/globenet/-Warsaw/Notes.htm> (Accessed March 11, 2004).

<sup>10</sup> Попов В.В., Вислы А.И. *Анализ тенденций развития автоматизированных библиотечных систем в СССР и за рубежом*. М., 1989, 48 с.

<sup>11</sup> Шрайберг Я.Л., Воройский Ф.С. *Автоматизированные библиотечно-информационные системы России: состояние, выбор, внедрение, развитие*. М.: Либерия, ГПНТБ России, 1996; *Освещение проблем библиотечно-информационных технологий в библиотековедении* // *Российское библиотековедение: XX век. Направления развития, проблемы и итоги*. - М., 2003, с. 348; *Автоматизация как новое научное направление в библиотечно-*

təsvir edilmişdir. Lakin elmi və praktiki işlərdə problemin müəyyən aspektlərinin öyrənilməsinə baxmayaraq, kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin tarixi və müasir problemlərinin sistemli şəkildə öyrənilməsi ayrıca tədqiqat mövzusu olmamışdır.

**Tədqiqatın xronoloji çərçivəsi** XX əsrin ikinci yarısı - XXI əsrin əvvəllərini əhatə edir.

**Tədqiqatın məqsədi və vəzifələri.** Tədqiqatın başlıca məqsədi dünyanın müxtəlif ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin tarixini, onun inkişaf mərhələlərini və müasir problemlərini tədqiq etmək, bu sahədəki cari vəziyyəti, perspektivləri müəyyənləşdirmək və yerli kitabxanalarda kompüterləşdirmə prosesini sürətləndirmək üçün zəruri olan yenilikləri əsasında tövsiyələri işləyib təklif etməkdən ibarətdir. Qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyənləşdirilmişdir:

- problemin öyrənilmə dərəcəsini və tədqiqatın mənbəşünaslığını analiz etmək;
- kitabxanaların avtomatlaşdırılması proseslərinin tarixi spesifikasiyasını, onu şərtləndirən sosial, iqtisadi, texnoloji və digər faktorları müəyyənləşdirmək;
- avtomatlaşmanın kitabxanaların sosial funksiyalarına təsirini aşkar etmək;
- əcnəbi ölkələrdə kitabxana fəaliyyətinin avtomatlaşdırılmasının əsas mərhələlərini və istiqamətlərini xarakterizə etmək;
- müvafiq sahədə dünya təcrübəsini öyrənmək və paralellər aparmaq;
- Azərbaycanda kitabxanaların kompüterləşdirilməsi tendensiyalarını təhlil etmək və sosial-iqtisadi adekvatlığını müəyyənləşdirmək;
- Azərbaycanda kitabxanaların kompüterləşdirilməsi tarixini, mexanizmini, prinsip və metodlarını araşdırmaq, bu zaman meydana çıxan problem və nöqsanları müəyyənləşdirib aradan qaldırmaq;
- Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin perspektivlərini müəyyənləşdirmək və bu prosesin elmi-nəzəri konsepsiyasını hazırlamaq.

**Tədqiqatın obyekti.** Tədqiqatın obyekti Azərbaycan və xarici ölkə kitabxanalarıdır.

---

*информационной области. Десять главных принципов автоматизации / / Науч. и техн. б-ки. 2000, № 2, с. 5-11*

**Tədqiqatın predmeti.** Tədqiqatın predmeti milli və xarici ölkə kitabxanalarının avtomatlaşdırılmasının inkişaf tendensiyaları və informasiyalaşdırmanın kitabxanaların sosial funksiyalarının təkamülünə təsiridir.

**Tədqiqatın elmi yeniliyi.** Dissertasiya işində ilk dəfə olaraq dünya kitabxanaları təcrübəsinə əsaslanaraq Azərbaycan kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin tarixi və müasir problemləri əsaslı şəkildə araşdırılmış, həm xarici, həm də yerli kitabxanaların təmsalında bu sahədəki nəzəriyyə və təcrübə öyrənilərək ümumiləşdirilmiş, kitabxanaların kompüterləşdirilməsi üçün yeni yanaşma və metodlar təklif olunmuşdur:

- İlk dəfə olaraq kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin inkişafı geniş tarixi fonda onların modernləşdirilməsinin və transformasiyasının faktoru kimi öyrənilmiş, ilk dəfə olaraq kitabxanaların kompüterləşdirilməsi prosesləri tarixi aspektdən kompleks şəkildə araşdırılmışdır;

- İlk dəfə olaraq Azərbaycan kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin tarixi mərhələləri müəyyənləşdirilmişdir;

- Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin hər bir mərhələsində əsas əlamət və istiqamətlər aşkara çıxarılmış və əsaslandırılmışdır;

- Ümumelmi və müqayisəli təhlil metodlarından istifadə etməklə kitabxana işinin kompüterləşdirilməsinin tarixi və müasir vəziyyəti və problemləri, gələcək inkişaf perspektivləri öyrənilmişdir;

- Elmi dövriyyəyə kitabxanaların avtomatlaşdırılması tarixi haqqında Azərbaycan dilində və əksəriyyəti xarici dillərdə və elektron formatda olan mövcud materiallara istinadlar daxil edilmişdir;

- Dünyanın müxtəlif ölkələrinin kitabxanalarının avtomatlaşdırılmasının əsas mərhələləri və istiqamətləri tədqiq olunmuşdur;

- Avtomatlaşdırma proseslərinin kitabxanaların fəaliyyətinə təsiri nəzərə alınmaqla onların informasiya cəmiyyətində sosial funksiyaları dəqiqləşdirilmişdir;

- Azərbaycan kitabxanalarının avtomatlaşdırılmasının təkmilləşdirilməsi üçün xarici təcrübədən istifadə imkanları nəzərdən keçirilmişdir.

**Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti.** Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə olunmuş nəticələr Azərbaycanda kitabxana fəaliyyətinin kompüterləşdirilməsində effektiv üsulların tətbiqinə imkan yaradır. Belə ki, Azərbaycan kitabxanalarının beynəlxalq informasiya məkanına inteqrasiyasında, informasiya mübadiləsinin təkmilləşdirilməsində, oxucuların informasiya tələbatlarının müasir texnologiyalar vasitəsilə təminatında kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin rolu bu tədqiqat işində tam araşdırılmışdır. Dissertasiya işində təqdim olunan materiallar, müddəalar və nəti-

cələr ali məktəb tələbələrinə "Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları", "Kitabxana informatikası" və "Elektron kitabxanalar" və s. fənləri üzrə mühazirələrin oxunmasında istifadə oluna bilər. Eyni zamanda kitabxanaların avtomatlaşdırılması və kitabxana işinin tarixinə dair elmi əsərlər, dərslik və dərs vəsaitləri yazmaq istəyən müəlliflər də tədqiqat işindən və burada əldə olunan nəticələrdən bəhrələnmə bilərlər.

**Tədqiqatın metodu.** Dissertasiya işi yazılarkən tarixilik, elmi obyektivlik, sistemlilik və müqayisəli-təhlil prinsipləri rəhbər tutulmuşdur. Tarixi fakt və təzahürlər təsvir olunarkən ümumelmi və tarixi metodlar sisteminə, o cümlədən aydınlaşdırma, öyrənmə, analiz və sintez metodlarından istifadə olunmuşdur. Tədqiqat zamanı elmi-nəzəri ədəbiyyatın təhlili aparılmış, yerli və əcnəbi kitabxanaların müvafiq sahədəki fəaliyyəti barədə müfəssəl məlumatlar toplanaraq təhlil edilmiş, nəticələr müqayisə olunaraq ümumiləşdirilmişdir. Tədqiqatın metodikası dissertasiyada qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi zərurətinə tabe etdirilmişdir.

**Dissertasiya işinin approbasiyası.** Dissertasiya işinin mövzusu BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Elmi Şurası tərəfindən təsdiq edilmiş və həmin fakültənin Kitabxanaşünaslıq kafedrasında yerinə yetirilmişdir. Dissertasiya işinin nəticələri Kitabxanaşünaslıq kafedrasında keçirilən elmi seminarlarda, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində fəaliyyət göstərən və prof. A.A.Xələfovun rəhbərlik etdiyi "Kitabxanaşünaslığın və kitabşünaslığın müasir problemləri" adlı Respublika Elmi Seminarında approbasiyadan keçmişdir. Dissertasiya işinin əsas müddəaları "Kitabxana informatikası" adlı 2 cildli dərs vəsaitində, "Avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemləri" adlı metodik vəsaitdə, 20 yerli və 2 əcnəbi elmi məcmuələrdə dərc edilmiş məqalələrdə, 3 beynəlxalq və 10 respublika səviyyəli konfrans materiallarında dərc edilmiş tezislərdə əks olunmuşdur.

**Dissertasiyanın quruluşu.** Dissertasiya işi ixtisarlara siyahısı, giriş, üç fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

## **DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU**

Dissertasiya işinin "**Giriş**"ində mövzunun aktuallığı əsaslandırılmış, problemin öyrənilmə səviyyəsi, xronoloji çərçivəsi, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti, mənbəşünaslığı, işin approbasiyası, dissertasiyanın quruluşu haqqında məlumat verilmişdir.

Dissertasiya işinin I fəslində "**Xarici ölkə kitabxanalarının informasilaşdırılmasının tarixşünaslığı və nəzəri istiqamətləri**" adlanır. Bu

fəslin "**Kitabxanaların informasiyalaşdırılması informasiya cəmiyyətinin prioritet problemi kimi**" adlanan birinci yarımfəslində cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesində kitabxanaların rolu və yeri müəyyənləşdirilmiş, əsas termin və anlayışlar izah edilmiş, mövzunun tarixşünaslığı araşdırılmışdır. Bu yarımfəsildə ölkəmizdə informasiya cəmiyyətinin formalaşmasında əsas ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan, hazırda isə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən strategiya və qəbul edilən sənədlər haqqında məlumat verilmiş, həmçinin bir çox alimlərin cəmiyyətin informasiyalaşması prosesində kitabxanaların iştirakı haqqında dəyərli əsərlərinə istinadlar edilmişdir. Kitabxanaların informasiyalaşdırılmasının tarixi inkişafına və problemlərinə global yanaşma bu proseslərin müxtəlif xarici ölkə və regionlarda təhlili şərti ilə tədqiq olunmuşdur.

Bu yarımfəsildə göstərilmişdir ki, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin yaradılması bilavasitə telekommunikasiya sistemləri, informasiyanın alınması, işlənməsi və verilməsi prosesi ilə əlaqədar olduğundan, müasir cəmiyyətdə hər cür informasiyanı cəmiyyət üzvləri arasında yaymağı qarşısına məqsəd qoyan, informasiya resurslarını qoruyub saxlayan, onu əsrdən-əsrə, nəsil-dən-nəslə ötürməklə informasiya daşıyıcısı kimi fəaliyyət göstərən kitabxana sistemləri mühüm vəzifə daşıyır. Ona görə də müasir informasiya cəmiyyətində kitabxana işi ilə informasiya arasında çox sıx, qarşılıqlı əlaqələr meydana çıxıb formalaşmışdır ki, bunları bir-birindən ayrılıqda düşünmək hər iki sahənin ümumi inkişafına maneə ola bilər.

Prof.A.A.Xələfov qeyd edir ki, "cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesini yüksək səviyyədə təşkil etmək üçün bu işi ilk olaraq kitabxanalardan başlamaq lazımdır. Daha doğrusu, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin mahiyyəti və xüsusiyyətləri ilə ötrə tanışlıq belə bir qənaətdə gəlməyə imkan verir ki, bu cəmiyyət informasiyanın ən mühüm daşıyıcısı olan kitab və kitabxanalarsız keçinə bilməz. Kitabxana informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin əsas atributlarından biri, informasiya müəssisələrinin ən mühüm vasitəsidir. Kitabxanalar informasiyalaşdırılmış cəmiyyət üçün əsas müəssisə olduğu kimi, müasir kitabxanalar da informasiya texnologiyaları olmadan keçinə bilməz"<sup>1</sup>.

Prof. R.M.Əliquliyev informasiya cəmiyyəti dövründə kitabxana xidmətinin inkişafında avtomatlaşdırmanın əhəmiyyətini qeyd edir: "Avtomatlaşdırma proseslərinin inkişafı və yeni informasiya texnologiyalarının

---

<sup>1</sup> Xələfov A.A. *İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların vəzifələri* // "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2005, № 2, s.

tətbiqi kitabxanaşünaslıq tədqiqatlarının aparılmasına müsbət təsir etmişdir. İnformasiya proseslərinin avtomatlaşdırılmış idarə olunması, çoxşaxəli beynəlxalq standartlara cavab verən verilənlər bazasının təşkili, emal nəticəsində alınan informasiya məhsulunun keyfiyyət, etibarlılıq elementlərinin artırılması, istifadəçilərlə lokal və məsafədən işin təşkili və s. kitabxana işinin modernləşdirilməsinə xidmət edir"<sup>1</sup>. Azərbaycan kitabxanalarının 1990-cı illərin sonlarından başlayaraq kompüterləşdirilməsi cəmiyyətin sosial sifarişindən doğmuşdur. İnformasiyalaşdırılmış cəmiyyətə keçid prosesində Azərbaycan kitabxanalarının avtomatlaşdırılması vəziyyətini öyrənmək məqsədilə Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Elmi Kitabxanasının Açıq Cəmiyyət İnstitutu Yardım Fondunun dəstəyi ilə "Kitabxanalar - mədəni inteqrasiya ideyalarının daşıyıcılarıdır" layihəsi çərçivəsində respublika kitabxanaları üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən sosioloji tədqiqat aparması fikrimizi bir daha təsdiqləyir. Bu tədqiqatlar nəticəsində kifayət qədər maraqlı faktlar ortaya çıxmışdır. Belə ki, sosioloji sorğu materiallarına əsasən, respondentlərin böyük hissəsi hesab edir ki, kitabxanaların fəaliyyətinin prioritet istiqaməti ilk növbədə onların avtomatlaşdırılması olmalıdır. Burada maraqlı fakt ondan ibarətdir ki, bu istiqamətdə bölgələrdə aparılan sorğunun faiz göstəricisi Bakıya nisbətən daha yüksəkdir. Məsələn, Bakıda və respublikanın digər bölgələrində bu göstərici 53.2 və 60% olduğu halda, bölgələrdə bu rəqəm 61.1 faizdir. Bu kontekstdə rəyi soruşulanların 57.9%-i yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqini kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən sayır. Kitabxanaların fəaliyyətinin strukturuna yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqini respublika təbəçiliyində olan şəhərlərdə respondentlərin 90.6%-i, kənd rayonlarında 74%-i, Bakıda 64.2%-i dəstəkləyir<sup>2</sup>.

Bu yarımfəsildə müxtəlif ölkələrdə kitabxanaların avtomatlaşdırılması tarixi haqqında verilmiş informasiyalar kompüterləşdirilmənin tarixi inkişaf mənzərəsinin canlandırılması və mövzunun tarixşünaslığının öyrənilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin tarixi və problemlərinin öyrənilməsinin mühüm mənbələri sırasında xarici tədqiqatçıların, o cümlədən Y.Stolyarov, K.Tarakanov, V.Tsurkan, V.Şilov, M.Qonçarov, A.Kuznetsov<sup>3</sup>, N.Kalenov,

---

<sup>1</sup> Əliquliyev R.M., Məmmədov E.Ç. *İntegral kitabxana sistemləri və elektron kitabxanaların qarşılıqlı inteqrasiyasının bəzi məsələləri* // *Təhsildə İKT*, 2011, № 3, s.4

<sup>2</sup> Xələfov A.A. *Kitabxana və cəmiyyət*. Bakı: *Azər nəşr*, 2011, s. 251-252

<sup>3</sup> Кузнецов А. А. *Автоматизация в библиотеках*. - М.: Книга, 1975, 136 с.

B.Marşak, V.Stepanov, V.Popov və A.Visla<sup>1</sup>, Y.Şrayberq və F.Voroyski<sup>2</sup> (Rusiya), xarici mütəxəssislərdən U.Lankaster<sup>3</sup>, R.Xayes, S.Borqman, K.Linq, S.Salmon<sup>4</sup>, N.Cons (ABŞ), D.Pike<sup>5</sup> (Avstraliya), S.Perucinelli<sup>6</sup> və P.Veston<sup>7</sup> (İtaliya), Ju Kuan<sup>8</sup> (Çin), N.Yatseviç<sup>9</sup> (Belarus), T.Çxenkeli<sup>10</sup> (Gürcüstan) və bir çox başqa alimlərin tədqiqatları araşdırılmışdır.

Beləliklə, bu yarımfəsildə aparılan tədqiqat kitabxanaların avtomatlaşdırılması tarixinin problemləri üzrə kifayət qədər xarici və yerli materiallar, nəşr olunub-olunmamasından asılı olmayaraq, xüsusilə də arxiv və elektron sənədləri, dünyada kitabxanaların avtomatlaşdırılma tarixi üzrə kifayət qədər iri həcmli materialları seçməyə, aşkarlamağa və təhlil etməyə imkan yaradaraq, Azərbaycanda bu prosesin əsas tendensiya və xüsusiyyətlərini tədqiq etməkdə köməkçi olmuş, tədqiqat prosesində onun mənbələri formalaşdırılmışdır.

**"Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində kitabxanaların kompüterləşdirilməsi təcrübəsi"** adlanan ikinci yarımfəsil xarici ölkələrin və bey-

---

<sup>1</sup> Попов В. В., Вислы А. И. Анализ тенденций развития автоматизированных библиотечных систем в СССР и за рубежом. - М., 1989. - 48 с

<sup>2</sup> Шрайберг Я. Л., Воройский Ф. С. Автоматизированные библиотечно-информационные системы России: состояние, выбор, внедрение, развитие. - М.: Либерея, ГПИТБ России, 1996.

<sup>3</sup> Lancaster F. W. Problems and Failures in Library Automation: (Papers presented at the 1978 Clinic on Library Applications of Data Processing, April 23-26, 1978) ed. - 1978. - 78 p.

<sup>4</sup> Salmon S. LITA's First Twenty-Five Years: A Brief History // Information Technology and Libraries. - 1993. - Vol.12. - No.1. - P.15-36.

<sup>5</sup> Peake D. The Heroic Age of Australian Library Automation and Its Immediate Aftermath // LASIE. - 1996. - Vol.27. - Dec. - P.4-17.

<sup>6</sup> Peruginelli S. A Brief History of Library Automation in Italy // Libraries & Culture. - 1990. - Vol.25. - Summer. - P.446-460.

<sup>7</sup> Weston P.G. Catalogazione bibliografica: dal formato MARC a FRBR = Bibliographic Cataloguing: From MARC form to FRBR // Bulletino AIB. - 2001. - No. 41. - P.267-286. URL:

<sup>8</sup> Zhu Qiang. The Development of Library Automation In Peking University // URL: <http://web.simmons.edu/~chen/nit/NIT'92/411-zhu.htm> (Accessed March 3, 2004)

<sup>9</sup> Яцевич Н.А. Информатизация в библиотеках Беларуси: состояние и проблемы // Библиотечный свет. - 1999. - № 2. - С.21-24.

<sup>10</sup> Чхенкли Т.И. Проблемы автоматизации библиотек Грузии // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Междунар. конф. "Крым - 1996". - М., 1996. - Т. 1. - С. 211.

nəlxalq təşkilatların verdiyi töhfə nəzərə alınaraq, ABŞ və Böyük Britaniya kitabxanaları tərəfindən yarım əsrlik müddət ərzində həyata keçirilən əsas prinsiplərə köklənərək işlənmişdir. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması prosesinə 1936-cı ildə ABŞ-ın Texas Universitetində başlanılsa da, rəsmi olaraq bu prosesə II Dünya Müharibəsindən sonra başlandığı qəbul edilir. Bu dövr ərzində kitabxanalarda kompüterlərin təcürbi olaraq tətbiqi prosesi baş vermişdir. Bu dövrdə texniki qurğular əsasən milli və universitet kitabxanalarında tətbiq olunurdu. Kompüter texnologiyaları komplektləşdirmə, kataloqlaşdırma, oxucu qeydiyyatı və kitab dövriyyəsinin təşkilində istifadə olunurdu. Böyük Britaniyada kitabxanaların avtomatlaşdırılması prosesi Kampen və Vest Saksəs İctimai kitabxanalarında, Nyukasl və Southempton universitetlərinin kitabxanalarında başlanmışdır.

Kitabxanaların avtomatlaşdırılması inkişaf etmiş ölkələrə nisbətən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə daha zəif sürətlə baş vermişdir. Məsələn, Nigeriyada kitabxanaların avtomatlaşdırılmasına 80-ci illərdə ali məktəb kitabxanalarında başlanmışdır. Avtomatlaşdırma bütün kitabxana proseslərini əhatə etməmiş, yalnız oxuculara xidmət prosesində tətbiq edilmişdir. Bu ölkədə kitabxanaların avtomatlaşdırılması rəsmi olaraq 1975-ci ildə İbadan Universitetinin kitabxanasında başlanmışdır. Lakin bəzi mütəxəssislərin iddiasına görə, Nigeriyada bu proses 1990-cı ildə Lagos və Ahmadu Bello universitetlərində başlanmışdır.

Nigeriyadan fərqli olaraq, kitabxana işinin bugünkü vəziyyətinə diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, Hindistanda kitabxanaların avtomatlaşdırılması daha sürətlə baş vermişdir. Hindistanlı müəlliflər tərəfindən kitabxanaların avtomatlaşdırılmasına, elektron kitabxanaların və elektron kataloqun öyrənilməsinə dair xeyli sayda elmi tədqiqat aparılmış və kitab nəşr edilmişdir. Hindistanda kompüter sistemlərinin quraşdırılması prosesi 1955-ci ildə Kəlküttədə Hindistan Statistik İnstitutunda həyata keçirilmişdir. Kitabxanaların avtomatlaşdırılması Kampur və Bombeydə 1960-cı ildə kitabxana xidməti prosesində perfokartların istifadəsi ilə başlanmışdır.

Beləliklə, ABŞ, Böyük Britaniya, Kanada və Qərbi Avropa ölkələrində kitabxanaların kompüterləşdirilməsi təcrübəsinə əsaslanaraq kitabxana-informasiya texnologiyaları sahəsində dünyada aparıcı mütəxəssislərin irəli sürdüyü kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin baza prinsipləri ümumiləşdirilmiş və prioritet istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir.

Dissertasiya işinin II fəslı **"Dünya kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin əsas mərhələləri"** adlanır. Bu fəsil üç yarım fəsildən ibarətdir. **"Xarici ölkələrdə kitabxanaların kompüterləşdirilməsi mərhələləri"**

**və inkişaf istiqamətləri”** adlanan birinci yarımfasildə xarici ölkələrdə kitabxanaların kompüterləşdirilməsi mərhələləri və hər bir mərhələnin xarakteristikası verilmiş, dünyanın aparıcı mütəxəssislərinin bu sahədə fikirlərinə istinad olunmuşdur.

R.Xeys “ABŞ-da kitabxanaşünaslığın və kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının tarixi” adlı məruzəsində kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının 4 mərhələsini fərqləndirmişdir: I mərhələ 1948-1964-cü illəri əhatə edir. Bu mərhələ üçün perfokartların, böyük EHM-lərin, məhdud sayda informasiyanın daxil edilib alınması maşınlarının istifadəsi, kitabxanalararası qarşılıqlı əlaqələrin genişlənməsi, milli kitabxanaların əhəmiyyətinin artması, verilənlər bazasının yaradılması üzrə eksperimentlər və informasiyanın əldə olunmasının yaxşılaşdırılması, 1964-1980-ci illəri əhatə edən II mərhələ üçün isə böyük EHM-lər, şəbəkələrin (UCLA/WDPC, ARPANET; ştat şəbəkələri, tibbi kitabxanaların regional şəbəkələri, onlayn kitabxana kompüter mərkəzi - OCLC) inkişafı, MARC formatının işlənib hazırlanması, onlayn kataloqların meydana gəlməsi, retrospektiv konversiya üçün ilk konversiya məhsulları, modulların inkişafı xarakterikdir.

Telekommunikasiya və kompüter texnologiyalarının uzlaşmasının, mikroprosessorların inkişafının xarakterik olduğu və 1980-1997-ci illəri əhatə edən III mərhələdə kitabxanalar elektron medianın, www texnologiyasının və internetin inkişafı, informasiyanın həcmi və keyfiyyətinin artması hesabına əhəmiyyətli iqtisadi pressinqlə üzləşdilər. Kitabxanalar sürətli templərlə onlayn kataloqları, CD-ROM, İnternet və www-ni tətbiq etdilər. İnteqral kitabxana sistemləri yaradılmağa, çoxdilli sistemlər inkişaf etməyə başladı və s.

IV mərhələ 1997-2002-ci illəri əhatə edir ki, bu mərhələ üçün informasiyanın qorunması və ona bütün (xüsusən elektron) daşıyıcılarda çıxış imkanlarının təqdim olunmasında kitabxanaların rolunun artması, sənədlərin çatdırılma sisteminin inkişafı, istifadəçilərin informasiya savadının, kitabxanaçı-məsləhətçilərin rolunun yüksəlməsi, verilənlər bazasında daha geniş beynəlxalq “örtük” xarakterikdir<sup>1</sup>.

Amerikalı tədqiqatçı K.Borqman da kitabxanaların avtomatlaşdırılmasının inkişafını 4 mərhələyə bölür: 1. Kitabxanadaxili əməliyyatların effektivliyinin təmin edilməsi; 2. Lokal kitabxana resurslarına çıxışın təmin

---

<sup>1</sup> Hayes R. M. *Library Automation: A Personal History / University of California, Los Angeles, Department of Library and Information Science. Unpublished Manuscript, 1996.*

edilməsi; 3. Kitabxanadankənar resursların əldə edilməsinin təmin edilməsi; 4. İnformasiya sistemləri arasında qarşılıqlı əlaqə<sup>1</sup>.

Kitabxanaların avtomatlaşdırılması prosesinin inkişaf tarixini bir çox digər mütəxəssislər də müxtəlif mərhələlərlə fərqləndirmişlər. Tədqiqatçılar bu dövrlərdən hər birini sosial, iqtisadi və siyasi inkişaf, kommersiya, sənaye və istehlakçıların təkamülü, həmçinin informasiya texnologiyaları, nəşriyyat, kitabxanalar və kitabxana xidmətləri, kitabxanadaxili əməliyyatlar nöqtəyi-nəzərindən xarakterizə etmiş, intellektual cəmiyyətin əhəmiyyətini və onun kitabxana işinin inkişafına təsirini qeyd etmişlər.

II fəslin **“Kitabxanadaxili proseslərin kompüterləşdirilməsi”** adlı II yarımfəslində kitabxanaların avtomatlaşdırılmasına dair ilk texnoloji layihələrin təhlili verilmişdir. Bu layihələr əsas kitabxanadaxili əməliyyatların - informasiyanın toplanması, işlənməsi, kataloqlaşdırılması, təsnifləşdirilməsi, axtarışı proseslərinin avtomatlaşdırılmasını təmin edir, cari kitabxanadaxili fəaliyyəti və məlumatların kitabxanalar arasında mübadiləsini daha effektiv edirdi. 1960-70-ci illərdə həyata keçirilən ilk layihələr, avtomatlaşdırma prosesləri verilənlərin operativ emalı probleminin həllinə istiqamətlənmişdi. Sonradan kitabxanaçılar və proqramçı analitiklər avtomatlaşdırılması mümkün əməliyyatların, tapşırıqlar arasındakı əlaqələrin və insanın qərar verməsinin zəruri olduğu nöqtələrin müəyyənləşdirilməsi üçün standart sistemlərin təhlili texnikasından istifadə edərək, daha geniş aspektdə avtomatlaşdırmanı həyata keçirdilər. Avtomatlaşdırma iş tapşırığını, cari işin xarakterini və emalın texniki funksiyaları arasındakı əlaqələri dəyişərək, peşəkar personalın sayını azaltdı və daha az peşəkar olan (və daha az əmək haqqı olan) işçilərin görə biləcəyi vəzifələr sırasını müəyyənləşdirdi. Nəticədə avtomatlaşdırma kitabların işlənməsi prosesini sürətləndirməklə və abonementə kitab verilişi prosesini sadələşdirməklə kitabxana işinin ayrı-ayrı həlqələrini yaxşılaşdırdı.

Dissertasiya işinin II fəslinin III yarımfəslə **“Kitabxanadan kənar informasiya resurslarına çıxış imkanının təmin olunması”** adlanır. Bu yarımfəslə kitabxanalarda ilk dəfə olaraq kitabxanadaxili istifadə üçün 1970-ci illərin ortalarından başlayaraq yaranan, 80-ci illərin əvvəllərində isə geniş yayılan interaktiv kataloqlar tədqiq olunur. Onlar 1980-ci illərin ortalarında lokal kompüter şəbəkələri və modemlərdən istifadə ilə və nəhayət, 80-ci illərin sonlarından internet vasitəsilə əlçatan oldular. İnteraktiv

---

<sup>1</sup> Borgman C.L. *From Gutenberg to the Global Information Infrastructure: Access to Information in the Networked World*. - Cambridge, Mass; London, England, 2000, p. 304.

kataloqlar kitabxana resurslarına girişin keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə yüksəltdilər. Biblioqrafik yazıların məzmunu və strukturu kartoçka kataloqları ilə müqayisədə o qədər də fərqlənməsə də, onlayn kataloqlar yeni axtarış imkanları yaradırdılar. Bir neçə kitabxanaya malik universitetlər və digər təşkilatlar informasiya axtarışının istənilən məntəqədən mümkün olduğu bütün fondlarla vahid məlumat bazası kimi işləmək imkanı əldə etdilər. Hər bir kitabxana filialı yalnız öz fondunun kartoçka kataloquna malik idi. İnteraktiv kataloqların yaranması ilə bütün kataloqlar kitabxana resurslarına daha sadə və tam giriş imkanı təmin etməklə birləşdirilə bilərdilər. Eyni zamanda interaktiv məcmu kataloq ayrıca kitabxananın kataloqu kimi nəzərdən keçirilə, istifadəçi monitorunda onun sorğusuna əsasən yalnız müəyyən kitabxana fondlarının biblioqrafik yazıları göstərilə bilərdi. Beləliklə, interaktiv kataloqlar diqqəti ayrı-ayrı lokal kitabxana fondlarına deyil, çoxsaylı kolleksiyaların vəhdətinə cəmləşdirirdilər. Onlar coğrafi məhdudiyyətləri ləğv etməklə nəinki kitabxana ərazisində, həm də uzaq məsafədən informasiyaya girişin təmin edilməsinə xidmət edirdilər.

II fəslin III yarımfəslinin "**İnternetin yaranması və kitabxanalarda internet resurslarından istifadə**" adlı I bəndində internetin yaranması, müasir veb texnologiya, bu texnologiyanın tətbiqi ilə uzaq məsafədən oxuculara xidmət, internetdə axtarış sistemləri və üsulları və s. məsələlər tədqiq olunmuşdur. Prof. A.A.Xələfov "Kitabxana və cəmiyyət" kitabında qeyd edir ki, "İnternet kitabxanalardan sonra ən böyük informasiya ehtiyatına malik olub, korporativ yolla toplanan bu ehtiyatı rahat və əlverişli vasitələrlə cinsindən, yaşından, sosial statusundan, etnik mənşəyindən asılı olmayaraq, cəmiyyətin hər bir üzvü üçün əlverişliyini təmin edir. İnternet bəşər tarixində analoqu olmayan, heç bir vasitə ilə müqayisəyə gəlməyən, inkişafının, təsirlərinin, perspektivlərinin, təhlükələrinin dəqiq proqnozlaşdırılması mümkün olmayan bir fenomendir. O, heç bir siyasi, dini, milli məhdudiyyətlər tanımayaraq, ölkənin coğrafi sərhədlərini aşaraq öz informasiya xidmətlərini istifadəçilərə bilavasitə yaşadıqları və işlədikləri yerdə təqdim edərək, cəmiyyət üzvlərinin mənəvi aləminə, təfəkkür tərzinə, əxlaqına, psixologiyasına daha çox nüfuz etmək imkanına malikdir"<sup>1</sup>.

Dissertasiya işinin III fəslə "**Azərbaycanda kitabxana işinin informasiyalaşdırılmasının inkişaf yolu və müasir problemləri**" adlanır və iki yarımfəsildən ibarətdir. "**XX əsrin ikinci yarısı və XXI əsrin əvvəl-**

---

<sup>1</sup> Xələfov A.A. *Kitabxana və cəmiyyət*. Bakı: Azər nəşr, 2011, s. 293

**lərində Azərbaycan kitabxanalarının kompüterləşdirilməsi mərhələləri"** adlanan I yarımfəsildə Azərbaycanda kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi mərhələlərə bölünmüş və hər bir mərhələnin tarixi inkişaf yolu üç bənd daxilində xarakterizə edilmişdir.

Birinci bənd **"İnformasiyalashmanın təşəkkülü və formalaşması"** adlanır və Azərbaycan kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin ilkin mərhələsini, yəni 1950-1980-ci illəri əhatə edir. Bu dövrdə Azərbaycan kitabxanalarında mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma vasitələrinin tətbiqi ilə lokal avtomatlaşdırılmış kitabxana-bibliografiya və integral kitabxana-informasiya sistemləri yaradılmış və tətbiq edilərək istismara verilmişdir. Bu mərhələdə Azərbaycan SSR EA-nın fundamental elmi kitabxanasında və Respublika Elmi Texniki Kitabxanasında (RETK) informasiyanın seçilib yayılmış sistemi işlənmişdir.

RETK-da Regional Avtomatlaşdırılmış Kitabxana-İnformasiya Sistemi (RAKİS) tətbiq edilmişdir. Sənədlərin informasiya bankı və «kitabxana xidməti» altsistemi sənaye istismarında olmuş, «avtomatlaşdırılmış komplektləşdirmə», «ədəbiyyatın işlənməsi», «bibliografik informasiya» və s. bu kimi altsistemlər təcrübə istismarda olmuşdur. 1976-cı ildə SSRİ Dövlət Elm və Texnika Komitəsi kitabxanaların kompleks avtomatlaşdırılması problemlərini irəli sürmüşdür. Kompleks avtomatlaşdırılmış kitabxana-bibliografiya sistemlərinin müxtəlif tip kitabxanalar baxımından tipik layihələrini işləmək və tətbiq etmək SSRİ-nin 5 iri kitabxanası ilə yanaşı, respublikamızın Elmi-Texniki Kitabxanasında da həyata keçirilmişdir. Azərbaycan SSR Dövlət Plan Komitəsinin RETK-da yaradılan avtomatlaşdırılmış sistem Az ETK AİS - yəni "Azərbaycan SSR elmi-texniki kitabxanalarında texnoloji proseslərin idarə edilməsinin kompleks avtomatlaşdırılmış sistemi" adlanırdı.

Bu dövrdə Azərbaycan SSR EA-nın Elmi Kitabxanasında kitabxana-bibliografiya sahəsinin avtomatlaşdırılması məqsədilə kartoçka kataloqlarının maqnit lentlərə konvertasiya edilməsi prosesi həyata keçirilmişdir. Azərbaycan SSR EA Rəyasət Heyətinin 15 may 1973-cü il tarixli sərəncamı əsasında kitabxanada "Elmi-Texniki informasiya" şöbəsi yaradılmış və bununla da bibliografik-informasiya xidməti təkmilləşdirilmişdir. Şöbədə Kibernetika İnstitutu ilə əlaqəli şəkildə "ASİOR-MODİS" Avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sisteminin informasiya ilə təminatı və tamamlanması həyata keçirilmişdir. 1976-cı ildən etibarən Azərbaycan SSR EA-nın fundamental elmi kitabxanası M.V.Keldiş adına SSRİ EA Tətbiqi Riyaziyyat İnstitutunun "İnformasiya kooperativi"nin tamhüquqlu üzvü kimi

Ümumittifaq səviyyəsində daha təkmil texniki vasitə hesab olunan "Məlumatın Seçilib Yayılması" avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemini tətbiq etməyə başlamışdır.

Lakin çox təəssüflər olsun ki, istər Azərbaycan SSR EA-nın fundamental elmi kitabxanasında, istərsə də RETK-da avtomatlaşma sahəsində görülən bu işlər, avtomatlaşmış sistemlərin fəaliyyəti, onların mövcudluğu 1980-ci illərin sonu - 1990-cı illərin əvvəllərində respublikadakı vəziyyətlə əlaqədar olaraq dayanmışdır.

Dissertasiya işinin III fəslinin I yarımfəslinin II bəndi **“Müstəqillik illərində informasiyalaşdırmanın kitabxana işinə tətbiqinin ilk addımları. Beynəlxalq təcrübədən istifadə”** adlanır və II mərhələni - 1991-1999-cu illəri əhatə edir. Bu dövrdə respublikamız müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra yeni kitabxana-informasiya texnologiyalarını kitabxana işinə tətbiq edərək, beynəlxalq təcrübədən yararlanmaqla şəbəkə kitabxana-informasiya sistemlərinin işlənməsi və tətbiqi istiqamətində ilk addımlarını atmışdır.

Azərbaycan kitabxanalarında yeni texnologiyaların tətbiqinə, daha doğrusu, kitabxanaların kompüterləşdirilməsi işinə ölkəmiz müstəqilliyini bərpa etdikdən və kitabxana işini beynəlxalq standartlara uyğun qurmaq zərurəti meydana gəldikdən sonra yenidən diqqət verilməyə başlanmışdır. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra 5-6 il ərzində ölkədə siyasi və iqtisadi vəziyyət çətin idi, kitabxana fəaliyyətini yeni şərtlərlə qaydaya salan heç bir rəsmi və metodiki sənədlər qəbul edilməmişdi. 1990-cı illərin ikinci yarısından başlayaraq respublika kitabxanalarına ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID), Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici neft kompaniyaları, bir çox humanitar və qeyri-hökumət təşkilatları maliyyə yardımı göstərməyə başladılar. Bu dövrdə kitabxanaların dövlət tərəfindən də maliyyə vəsaiti ilə təmin edilməsi tədricən genişlənirdi.

1998-ci il dekabrın 22-də Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən «Kitabxana işi haqqında» qanun qəbul edildi<sup>1</sup>. Bu qanun kitabxanaların statusunun rəsmi şəkildə bərpa edilməsinə imkan verdi, onların fəaliyyəti üçün hüquqi baza yaratdı, kitabxanaların demokratikləşdirilməsini gücləndirdi və respublika kitabxanalarının dünya kitabxanaları ilə müstəqil qarşılıqlı əlaqələrinin genişlənməsinə imkan yaratdı.

---

<sup>1</sup> “*Kitabxana işi haqqında*” Azərbaycan Respublikasının Qanunu // “*Kitabxanasüənəslük və bibliografiya*” elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 1999, № 1, s. 3-16

90-cı illərin sonlarından kitabxanaların İnternet kompüter informasiya şəbəkəsinə qoşulması oxucuların informasiya tələbatının elektron formada ödənilməsinə, kitabxanalararası əlaqələrin qurulmasına, ədəbiyyat sifarişlərinin avtomatlaşdırılmasına təkan verdi.

**“Müasir kitabxana-informasiya texnologiyalarının kitabxana işinə tətbiqi”** adlanan III bənd isə sonuncu mərhələni, yəni 2000-ci ildən sonrakı dövrü əhatə edir. Bu dövrdə müəyyən problemlər olsa da, ölkəmizin demək olar ki, bütün iri kitabxanalarında avtomatlaşdırma şöbələri yaradılmış və ən müasir kompüter və telekommunikasiya texnologiyaları ilə təchiz edilmiş, elektron kataloqların yaradılması, kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Milli Kitabxananın müasirləşdirilməsi, kitabxanalar üçün binaların tikilməsi, respublikanın tarixi irsinin uzunmüddətli saxlanması üçün metod və texnologiyaların hazırlanması, kitabxanalar, nəşriyyatlar və kütləvi informasiya vasitələri üçün vahid informasiya məkanının yaradılması və kitabxanalarında informasiyalaşdırma prosesləri yenidən həyata keçirilməyə başlanmışdır.

Dissertasiya işinin III fəslinin II yarımfəslində isə **“Müasir şəraitdə kitabxanaların kompüterləşdirilməsi probleminin həllində Milli Kitabxananın və respublika əhəmiyyətli kitabxanaların fəaliyyəti”** adlanır. Bu fəsildə M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada informasiya xidmətinin avtomatlaşdırılması, elektron kataloq, elektron kitabxana və elektron məlumat bazalarının yaradılması və virtual xidmət məsələləri tədqiq olunmuşdur. Belə ki, hətta 2012-ci ilin statistik məlumatlarına görə, Milli Kitabxanada 287256 adda biblioqrafik yazı hazırlanaraq elektron kataloqun məlumat bazasına, 58842 elektron resurs hazırlanıb elektron kitabxanaya daxil edilmiş və virtual sifariş xidmətindən 1257 nəfər oxucu istifadə etmişdir<sup>1</sup>. Bu yarımfəsildə ölkəmiz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra kitabxanaların yenidən kompüterləşdirilməsi istiqamətində nəinki Azərbaycanda, hətta Qafqazda ilk dəfə olaraq milli avtomatlaşdırılmış sistem yaradaraq Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının kompüterləşdirilməsini həyata keçirən, professor A.A.Xələfovun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə yaradılan "Kitabxanaların kompüterləşdirilməsi" Elmi-Tədqiqat Laboratoriyasının fəaliyyəti və AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında oxuculara informasiya

---

<sup>1</sup> Tahirov K. *Dünya Milli Kitabxanaları: M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası. Bakı: "Bakı Universiteti" nəşriyyatı, 2013, 212 s.*

xidmətinin təşkili prosesində yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi məsələləri tədqiqata cəlb olunmuşdur.

Dissertasiya işinin "**Nəticə**" hissəsində mövzu tam ümumiləşdirilmiş, kitabxanalarının informasiyalaşdırılması prosesinin müvəffəqiyyətə həyata keçirilməsi və qarşıya çıxan problemlərin aradan qaldırılması üçün ilkin olaraq dünya təcrübəsi təhlil olunmuş, daha sonra Azərbaycan kitabxanalarında həmin təcrübədən istifadənin səviyyəsi müəyyənləşdirilmiş, mövcud vəziyyətə nəzər salınaraq problemlərin həlli yolları üçün konkret təklif və tövsiyələr verilmişdir:

1. Kitabxanalarda bütün texnoloji proseslər kompüterləşdirilməli, texnoloji proseslərin integral avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri yaradılmalı və kitabxanaların kompüterləşdirilməsi üçün milli avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemi tətbiq edilməli;

2. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 02 Aprel 2014-cü il tarixində imzaladığı "Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"-nın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar kitabxanaların informasiyalaşdırılması konsepsiyası hazırlanmalı və bu konsepsiyada respublika kitabxanaları şəbəkəsində, arxiv və muzeylərdə İKT-nin tətbiqi ilə, ümumi və ya paylanmış elektron kataloq xidməti təşkili edilməli, elektron kitabxanalar şəbəkəsi genişləndirilməli;

3. Mövcud avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemləri arasında informasiya mübadiləsində dil, proqram və texniki uyğunluq təmin edilməli;

4. Vahid informasiya mühitinin formalaşması üçün Korporativ kitabxana-informasiya şəbəkələri yaradılmalı;

5. Dünya təcrübəsinə əsaslanaraq Azərbaycan kitabxanaları elektron məcburi nüsxələrlə təmin edilməli;

6. İntellektual kitabxana-informasiya sistemləri sahəsində nəzəri və metodiki tədqiqatlar aparılmalı;

7. Azərbaycanda kitabxana informasiya fəaliyyətini beynəlxalq informasiya infrastrukturuna inteqrasiya etmək, həmçinin onu beynəlxalq səviyyədə yenidən təşkil etmək üçün milli normativ texniki sənədlər bazasının (məs., standartlar, formatlar, tezauruslar və s.) işlənməsinə ehtiyac var;

8. Azərbaycanda kitabxana informasiya tələbatının ödənilməsinin keyfiyyətinin artırılması üçün müvafiq mütəxəssislərdən ibarət avtoritet yazılar bazasının yaradılması üçün xüsusi qrup yaradılmalı;

9. Dünyanın əksər kitabxanalarında tətbiq edilən, on-line ödənişli xidmət növü hesab olunan - elektron sənəd göndərişi xidməti ölkə kitabxa-

nalarında da təşkil edilərsə, kitabxanalar yalnız büdcə hesabına deyil, qismən özünüməliyyələşdirmə yolu ilə kitabxanalar əlavə gəlir əldə edə bilər ki, bu da kitabxanadaxili xərclər üçün istifadə oluna bilər;

10. Elm və təhsil müəssisələrinin informasiya təminatının gücləndirilməsi məqsədilə milli elektron resurslar bazası yaradılmalı, xarici təmizmətlili məlumat bazalarına əlverişlilik elektron kitabxanalar vasitəsilə təmin edilməli;

11. Elektron toplu kataloqlar sahəsində işlər sürətləndirilməli və elm, təhsil müəssisələrinin kitabxanaları da daxil olmaqla digər bütün kitabxanalar bu işə cəlb edilərək elektron ehtiyatların bibliografik kolleksiyası işlənilib oxucuların istifadəsinə verilməli;

12. Dünyada baş verən sosial-siyasi, elmi, texnoloji yeniliklərlə əlaqədar Azərbaycan vətəndaşlarının ən müasir informasiya mənbələrinə (məs., Thomson Reyter, SCOPS, Springer və s.) əlverişliliyi təmin edilməli;

13. Respublikanın kitabxana informasiya resurslarının etibarlı informasiya təhlükəsizliyi təmin olunmalı;

14. Bir sıra linqvistik, tezarus, rubrikalaşma, əlifba kodlaşması və s. problemlər həll edilməli;

15. Kitabxanaçı kadrların ən müasir kitabxana-informasiya texnologiyalarına yiyələnməsi təmin edilməli;

16. Azərbaycan mədəniyyətinə, tarixinə, ayrı-ayrı elm sahələrinə aid elektron nəşr fondu yaradılmalı. Bu istiqamət elmi mətbuatı, nəşr olunmuş kitabları, təsviri sənəd əsərləri və tarixi mədəniyyət nümunələri albomlarının elektron formada hazırlanmasını, Azərbaycan və dünya oxucularının istifadəsinə verilməsini və s. nəzərdə tutur.

Əminliklə demək olar ki, bütün bu təklif və tövsiyələrin həyata keçirilməsi respublikamızda kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi prosesində effektiv üsulların tətbiqinə imkan yaradar, Azərbaycan kitabxanalarının beynəlxalq informasiya məkanına inteqrasiyasına, informasiya mübadiləsinin təkmilləşdirilməsinə, oxucuların informasiya tələbatlarının müasir texnologiyalar vasitəsilə təminatına güclü təkan verə bilər.

**Dissertasiyanın əsas məzmunu**  
**tədqiqatçının mövzu ilə bağlı çap olunmuş**  
**aşağıdakı elmi məqalə və tezislərində öz əksini tapmışdır.**

1. *Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsinin müasir elmi və perspektiv istiqamətləri* // "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" junalı. Bakı: BDU, 2000. №2, s. 90-93
2. *Kitabxana informatikası: dərs vəsaiti* (M.S.Xəlilov və A.İ.Qurbanovla birlikdə). I cild. Bakı: "Odlar Yurdu" nəşriyyatı, 2001, 246 s.
3. *Avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemləri: metodik vəsait* (M.S.Xəlilov və A.G.Quliyeva ilə birlikdə) / Bakı: "Odlar Yurdu" nəşriyyatı, 2001. 81 s.
4. *Основные направления компьютеризации в ВУЗ-овских библиотеках Азербайджана* // Библиотечное дело - 2001: Российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве: Тезисы докладов, 6-й международный научный конгресс. (Москва, 26-27 апрель, 2001) Часть 2., М., 2001, с. 272
5. *Avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya idarəetmə sistemləri* (A.A.Xələfovla birlikdə) // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, 2002, № 2, s. 243-250
6. *Kitabxana informatikası: dərs vəsaiti* (M.S.Xəlilov və A.İ.Qurbanovla birlikdə). II cild. Bakı: "Odlar Yurdu" nəşriyyatı, 2002, 164 s.
7. *Formatlar, onların tarixi və quruluşu* // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, 2008, № 4, s. 231-237
8. *Elektron kitabxanaların sosial əhəmiyyəti* / Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş Beynəlxalq Elmi Konfransın materialları. Humanitar elmlər. Bakı: 2009, s. 486
9. *Əcnəbi müəlliflər elektron kitabxanalar haqqında* // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2010, № 1, s. 101-107
10. *Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsinin prioritet istiqamətləri* // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2010, № 3, s. 76-82
11. *Müasir dövrdə kitabxana işinin yeni formaları* // "Müasir informasiya məkanı və kitabxanalar" Ümumrespublika elmi-praktiki konfransının materialları. Bakı, 2010, s. 57-59

12. Ali məktəb kitabxanalarının kompüterləşdirilməsinin prioritet istiqamətləri / Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XV respublika elmi konfransının materialları. Bakı, 2010, s. 20

13. Ön söz / A.İ.Qurbanov, E.M.Məmmədov, A.S.Hüseynova. Kompüter texnikası və proqramlaşdırma (Dərs vəsaiti). Bakı: Təhsil NPM, 2010, s. 3-4

14. "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" jurnalı elmi fikrin yeni nailiyyətidir // "Azərbaycan" qəzeti, № 278 (5679), 18 dekabr 2010, s. 6

15. İnformasiya cəmiyyəti və kitabxana işinin yeni formaları / "Müasir informasiya məkanı və kitabxanalar" mövzusunda Ümumrespublika elmi-praktiki konfransının materialları (Bakı, 5 may 2010). Bakı: AMEA MEK-in nəşri, 2011, s. 203-208

16. 80 yaşlı yenilikçi alim (Prof. A.Xələfov-80) // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal (Xüsusi buraxılış), 2011, №3 (6), s.105-107

17. Kitabxana-informasiya fəaliyyətinin iqtisadiyyatı (A.İ.Qurbanov və P.F.Kazimi ilə birlikdə). Bakı: Mütərcim, 2012. 310 s.

18. Azərbaycanda kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin tarixi və müasir problemləri // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2012, №1 (7), s. 112-122

19. Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları: Proqram // Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2012, 22 s.

20. Elektron kitabxanalar: Proqram // Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2012, 17 s.

21. Beynəlxalq virtual avtoritet fayl konsepsiyası / "Kitabxana-informasiya və nəşriyyat fəaliyyətinin müasir problemləri". Gənc tədqiqatçıların Respublika Elmi Konfransının materialları. Bakı, 2012, s. 7-9

22. Prof. A.A.Xələfovun tədqiqatlarında kitabxanaşünaslığın müasir problemləri / "İnformasiya cəmiyyəti və kitabxana-informasiya fəaliyyəti" mövzusunda Respublika Elmi Konfransının materialları. 20 dekabr 2012. Bakı, 2012, s. 100-102

23. Kitabxanaçılıqda yeni mərhələ // "Mədəniyyət" qəzeti, № 10 (1001), 8 fevral 2013, s. 11

24. Elektron kitabxanalar cəmiyyətin formalaşmasının əsas amilidir // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2013, №1 (10), s. 80-87

25. *Multimedia texnologiyaları: tətbiq sahələri və tədris prosesində onlardan istifadə (G.Z.Qasımzadə ilə birlikdə) // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2013, №2 (11), s. 110-118*

26. *Elektron kitabxanaların yaradılması texnologiyaları // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2013, №3 (12), s.112-122.*

27. *Təhsildə informasiya və multimedia texnologiyaları / "Heydər Əliyev irsində kitab və kitabxana məsələləri" mövzusunda Respublika Elmi Konfransı, 2 may 2013. Bakı, 2013, s. 43-45*

28. *Проблемы компьютеризации Азербайджанских библиотек в переходном периоде (в соавторстве с С.А.Халафовой) // "Гуля" научный вестник. Киев, 2013, выпуск 78 (№8), с.151-152*

29. *Оценка информации в библиотечно-информационном деле (в соавторстве с А.И.Курбановым и П.Ф.Кязими) // "Вектор науки" Тольяттинского Государственного Университета, 2013, № 1 (12), стр. 58-61*

30. *Azlibnet - Azərbaycan kitabxanalarının kooperasiyasının yeni mərhələsi kimi // "Kitabxana.az" müstəqil elmi, metodiki və praktik jurnal, 2013, № 1-2, s. 2-5*

31. *Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərində kitabxana-informasiya xidməti işinin təşkili: Proqram // Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2014, 19 s.*

32. *Cəmiyyətin informasişdırılmasında elektron kitabxanaların rolu və vəzifələri // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya" elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, 2014, №3 (15), s. 88-92*

33. *Dünya kitabxanalarının avtomatlaşdırılması mərhələləri // Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 92 illiyinə həsr olunmuş "Müasir dövrdə kitabxana-informasiya fəaliyyətinin və kitabşünaslığın müasir problemləri" mövzusunda Respublika Elmi Konfransının materialları. Bakı, 2015, s. 24-26*

34. *Creation of Electronic Catalogue and Resources in Azerbaijani Libraries (with S.Khalafova) // Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, vol. 10, № 1, 2016, p. 118-124*

## **HISTORY AND MODERN PROBLEMS OF LIBRARY COMPUTERIZATION**

### **SUMMARY**

The dissertation includes the study of historical aspects, stages of development, tendencies and modern problems of computerization of libraries of the U.S., UK, Central and Eastern Europe, as well as Azerbaijan which have a variety of library traditions.

The dissertation consists of the list of abbreviations, preface, three chapters, conclusion and reference literature.

The preface informs about the actuality of the theme, level of studying the problem, its chronological framework, goals and objectives of the research, its scientific innovation, theoretical and practical significance, sources, approbation and the structure of the dissertation.

The first chapter of the dissertation, entitled “Historical studies and theoretical trends of informatization of foreign countries’ libraries”, includes study of role and position of libraries in the informatization process of the society, explanation of key terms and conceptions, research of historical studies of the content and research of computerization practice of libraries in the developed countries.

The second chapter of the dissertation, entitled “Main stages of computerization of world libraries”, includes computerization stages of foreign countries libraries and characteristics of each stage, computerization of intra-library processes, provision of access to external information resources and usage of internet resources in the libraries.

The third chapter of the dissertation characterizes historical stages, development pathways and modern problems of informatization of library work in Azerbaijan, and studies activity of the National Library named after M.F.Akhundov and republican libraries in the settlement of computerization problems of the libraries.

The summary part of the dissertation generalizes the content. This part includes concrete proposals and recommendations for successful implementation of computerization and elimination of problems to be arisen.

**ИСТОРИЧЕСКИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ  
КОМПЬЮТЕРИЗАЦИИ БИБЛИОТЕК**

**РЕЗЮМЕ**

В диссертации исследуются исторические аспекты компьютеризации, ступени развития, тенденции и современные проблемы библиотек США, Великобритании, Центральной и Восточной Европы, в том числе и Азербайджана, имеющих различные библиотечные традиции.

Диссертация состоит из списка аббревиатур, введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы.

Во введении диссертации дается информация об актуальности темы, уровне изучения проблемы, хронологических рамках, цели и задачах исследования, научных новшествах, теоретической и практической важности, источниках, апробации и структуре диссертации.

Первая глава диссертации называется "Историковедение и теоретические направления информатизации библиотек зарубежных стран". Здесь объясняются основные термины и понятия, исследуется роль и место библиотек в информатизации общества, историковедение темы и практика компьютеризации библиотек в развитых странах мира.

Вторая глава диссертации называется "Основные этапы компьютеризации библиотек мира". В этой главе повествуется об основных этапах компьютеризации библиотек зарубежных стран, предоставляется характеристика каждого этапа, исследуются вопросы компьютеризации внутрибиблиотечных процессов и использования в библиотеках интернет-ресурсов.

В третьей главе диссертации характеризуются исторические этапы, пути развития и современные проблемы информатизации библиотечного дела в Азербайджане, изучается деятельность Национальной библиотеки имени М.Ф.Ахундова и библиотек государственного значения в решении проблемы компьютеризации библиотек.

В заключении диссертации тема обобщается. Здесь отмечены конкретные предложения и рекомендации для успешной реализации процессов информатизации библиотек и устранения возникших проблем.

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ  
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ  
БАКИНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ**

*На правах рукописи*

**НИГЯР НУРАДДИН кызы ИСМАИЛОВА**

**ИСТОРИЧЕСКИЕ И СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ  
КОМПЬЮТЕРИЗАЦИИ БИБЛИОТЕК**

**Специальность: 3356.01**

**Библиотечковедение, библиографоведение и книговедение**

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т**

**Диссертация на соискание ученой степени  
доктора философии по истории**

**БАКИ – 2016**